

Kartläggning av samordnat skolsocialt stöd i Gävleborg

Oskar Andersson

FoU Välfärd

Arbetsrapport 2024:1

Innehåll

Inledning.....	2
Syfte och frågeställningar.....	2
Metod.....	3
Datainsamling.....	3
Analys.....	3
Resultat.....	3
Organisation och samverkan.....	4
Arbetsätt och metoder.....	5
Uppföljning och resultat.....	5
Uppföljning av insatser.....	5
Framgångsfaktorer.....	7
Hinder och utmaningar.....	7
Diskussion: PDCA som teoretiskt ramverk.....	7
Planera.....	7
Rekommendationer för planeringsfasen:.....	8
Genomföra.....	8
Rekommendationer för genomförandefasen:.....	8
Utvärdera.....	9
Rekommendationer för utvärderingsfasen:.....	9
Lärande.....	9
Rekommendationer för lärandefasen:.....	10
Slutsatser.....	10
Referenser.....	11

Inledning

Samordnat skolsocialt stöd är en arbetsmodell som innebär att samordna resurser och kompetenser från skola och socialtjänst för att ge elever och deras familjer ett sammanhållet stöd (1). Syftet med samordnat skolsocialt stöd kan vara att skapa en tryggare skolmiljö, öka elevernas närvaro och identifiera problem i ett tidigt skede. Behovet av samordnat skolsocialt stöd har blivit allt mer påtagligt under de senaste åren, med ökande rapporter om problematisk skolfrånvaro och psykisk ohälsa bland barn och unga(2,3). Dessa problem är komplexa och ofta kopplade till faktorer som går utanför skolans ansvarsområde, såsom familjens socioekonomiska situation eller sociala problem. Här blir samverkan med socialtjänsten avgörande för att skapa en helhetsbild av elevens behov och för att hitta lämpliga lösningar (4). Arbetsmodellen kan anpassas till olika kommuners förutsättningar, men grunden är att etablera en formaliserad samverkan som bygger på gemensamma mål, tydliga roller och kontinuerlig uppföljning(5,6).

I Gävleborgs län har arbetet med samordnat skolsocialt stöd kommit olika långt i de olika kommunerna. Denna rapport syftar till att dels ge en bild av hur arbetet med skolsocialt stöd fortskrider i Gävleborgs län och dels utifrån resultatet ge rekommendationer för hur det samordnade skolsociala stödet kan utvecklas vidare. Genom att kartlägga lokala förutsättningar och jämföra dessa med framgångsfaktorer som lyfts fram i tidigare forskning kan styrkor och utvecklingsområden identifieras. Förhoppningen är att detta ska kunna bidra till bättre förutsättningar för det samordnade skolsociala stödet.

Syfte och frågeställningar

Syftet med rapporten är att kartlägga och följa upp hur inrättandet av samordnat skolsocialt stöd i länets kommuner fortskrider. Följande övergripande frågeställningar har besvarats i kartläggningen:

- Hur är arbetet med samordnat skolsocialt stöd organiserat i kommunerna?
- Vilka metoder och arbetssätt används i det samordnade skolsociala stödet?
- På vilket sätt har uppföljning av det samordnade skolsociala stödet skett?/ På vilket sätt planeras uppföljning?
- Vilka framgångsfaktorer och hinder kan identifieras i arbetet med samordnat skolsocialt stöd?

Metod

Datainsamling

Data samlades in genom en webbenkät som skickades till skolchefer och socialchefer i länets kommuner. Enkäten besvarades av åtta av länets tio kommuner. Enkäten innehöll en kombination av frågor med fasta svarsalternativ och fritextfrågor för att möjliggöra mer nyanserade svar. Frågorna var indelade i tre huvudområden:

- Organisation och samverkan
- Arbetssätt och metoder
- Uppföljning och resultat

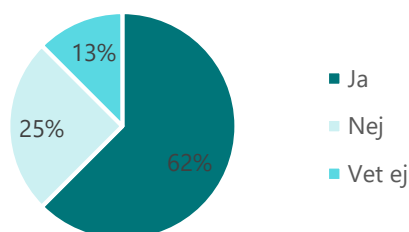
Analys

De kvantitativa svaren analyserades med deskriptiv statistik för att identifiera frekvenser. De kvalitativa svaren från fritextfrågorna sammanställdes och kategoriserades sedan i de olika faserna i PDCA (Plan, Do, Check, Act) -hjulet. PDCA-hjulet är ett standardiserat tillvägagångssätt att arbeta med systematiska förbättringsarbeten. Varje del i hjulet leder vidare till nästa del. I Planeringsfasen identifieras och planeras en förändring. I nästa fas (Do) genomförs förändringen. I Checkfasen utvärderas förändringen och i sista fasen (Act) dras lärdomar av vad man lärt sig under processen (7).

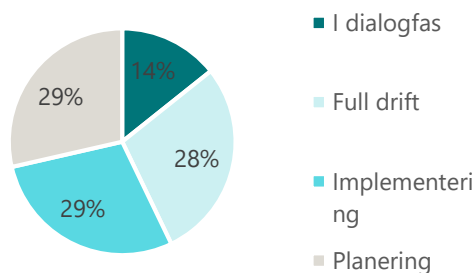
Resultat

Resultatet visar på en varierad bild av hur arbetet med samordnat skolsocialt stöd fortskrider i länets kommuner. Fem av de åtta kommuner som besvarat enkäten uppger att det har påbörjats någon typ av skolsocialt arbete. Två kommuner är i full drift med arbetet, två kommuner i planering eller implementeringsfasen.

Påbörjat arbete (n=8)



Nuvarande fas i arbetet (n=7)



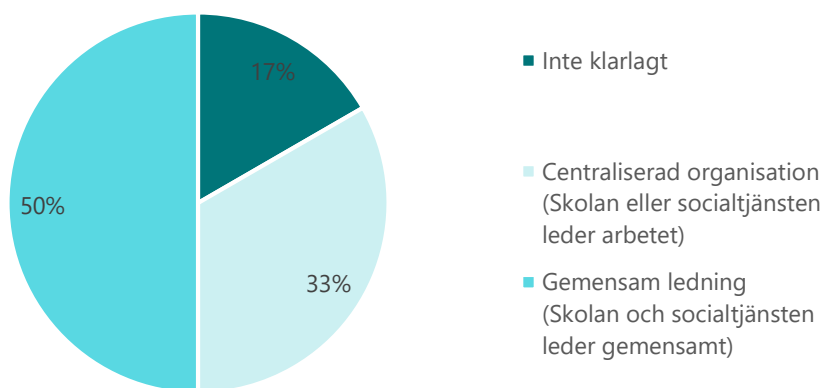
Nedan presenteras resultat under de tre huvudområdena: Organisation och samverkan, Arbetsätt och metoder samt Uppföljning och resultat.

Organisation och samverkan

Organisationen av det samordnade skolsociala stödet varierar mellan kommunerna. Tre huvudsakliga modeller identifierades:

- **Centraliserad struktur:** I denna modell tar antingen skola eller socialtjänst huvudansvaret för att leda arbetet. En fördel som lyfts fram med modellen är tydlighet i ledarskapet, men en nackdel som lyfts fram är risken för obalans i resurstilldelning och engagemang mellan aktörerna.
- **Gemensam ledning:** I denna modell samarbetar skola och socialtjänst på lika villkor, med delat ansvar för planering och genomförande. Modellen beskrivs som framgångsrik då den möjliggör samsyn och gemensamt beslutsfattande.
- **Decentraliserad struktur:** I denna modell arbetar skola och socialtjänst parallellt utan en gemensam ledning. Resultatet visade att decentraliserad struktur var mindre vanligt förekommande.

Organisering (n=7)



Vad gäller organisering är ett återkommande tema i enkätsvaren behovet av en tydlig organisationsstruktur, tydlig ansvars- och mandatfördelning och tydliga mål och riktlinjer. Flera respondenter beskriver att det finns en viss osäkerhet kring vem som ska leda arbetet och vilka mandat som gäller. Detta kan skapa frustration vilket kan leda till att insatser inte genomförs så som det var planerat.

Samverkan beskrivs främst ske genom regelbundna möten. Dessa möten används för att diskutera specifika ärenden och för att planera gemensamma insatser. Dock beskrivs att frekvens och kvalitet på mötena variera. Andra former av samverkan, såsom gemensamma utbildningar och delad dokumentation, beskrevs förekomma i mindre utsträckning. En av de mest framträdande framgångsfaktorerna gällande samverkan beskrivs vara personalens engagemang. I kommuner där det finns ett starkt engagemang

och ett nära samarbete mellan skola och socialtjänst beskrivs arbetet vara mer framgångsrikt. Gällande samverkan beskrivs dock också hinder i form av kommunikationssvårigheter tex att professioner från skola och socialtjänst ”talar olika språk” i diskussioner kring mål och prioriteringar. Flera respondenter beskriver också att sekretessfrågor kan skapa problem, då det ibland är oklart vilka uppgifter som får delas mellan aktörerna.

Arbetsätt och metoder

Arbetet med det samordnade skolsociala stödet är framför allt inriktat på att ge individuellt stöd till barn och elever samt att samarbeta med vårdnadshavare för att stärka deras barns skolgång. De vanligaste arbetsätten är individuella samtal med elever och vårdnadshavare, vilket signalerar ett individfokuserat arbetsätt. Tidig identifiering av elever i riskzonen är ett centralt inslag i arbetet, tillsammans med samarbete mellan olika aktörer som skola, socialtjänst och region.

Metoderna inkluderar även utvecklingssamtal och vissa program för att främja skolnärvaro. Gruppbaseade insatser och hembesök förekommer, men används mindre frekvent. Insatserna riktar sig primärt till barn/elever och vårdnadshavare, men även skolpersonal inkluderas i arbetet, särskilt vid anpassning av stödinsatser och vid workshops för att hantera problematisk skolfrånvaro.

Totalt sett framträder ett fokus på förebyggande arbete, med målet att identifiera elever i behov av stöd tidigt och att arbeta genom nära dialog och samverkan mellan elevens olika stödfunktioner.

Arbetsätt och metoder	Frekvens
Individuella samtal med barnet/eleven	Hög
Samarbete med vårdnadshavare	Hög
Identifiera elever i riskzonen tidigt	Hög
Utvecklingssamtal	Medelhög
Gruppmöten	Låg
Hembesök	Låg
Annat (t.ex. workshops, uppsökande)	Medelhög

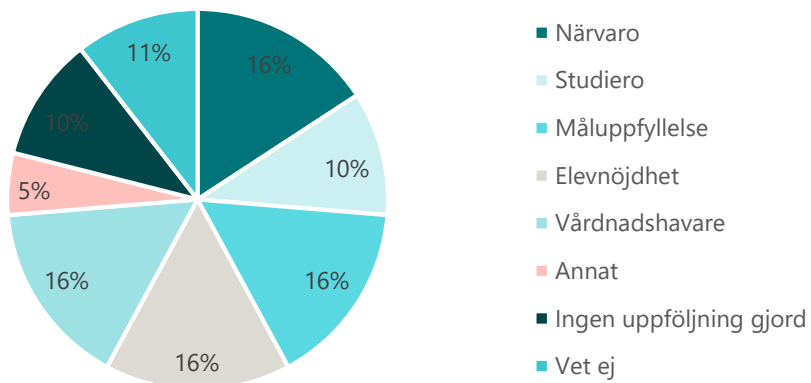
Uppföljning och resultat

Uppföljning av insatser

Flera aktörer har ännu inte genomfört någon strukturerad uppföljning av sina insatser inom det samordnade skolsociala stödet. För de som har följt upp sina insatser ligger fokus främst på att mäta ökad närvaro, förbättrad studiero och bättre måluppfyllelse hos elever. Elev- och vårdnadshavarnöjdhet har också identifierats som relevanta

parametrar. Många bedömer dock att det är för tidigt att dra tydliga slutsatser om resultaten.

Uppföljningsområde (n=8)



Framgångsfaktorer

Resultaten visar att flera faktorer bidrar till framgång i arbetet med samordnat skolsocialt stöd. Dessa inkluderar:

- **Strukturerat samarbete mellan skola och socialtjänst:** Ett strukturerat samarbete mellan aktörerna stärker insatsernas genomslag.
- **Klara mål och en tydlig organisation:** När mål, roller och ansvar är väl definierade underlättas implementeringen av insatser.
- **Engagerad personal:** Drivna och motiverade medarbetare är en nyckel till att arbetet drivs framåt.
- **Tillräckliga resurser:** Där tillräckliga resurser (ekonomiska och personella) finns kan insatser genomföras i större utsträckning.

Hinder och utmaningar

Trots ovan beskrivna framgångsfaktorer identifieras hinder och utmaningar. De vanligaste utmaningarna är:

- **Resurs- och tidsbrist:** Dessa är återkommande beskrivna hinder som påverkar både implementeringen och uppföljningen av insatser.
- **Kommunikativa hinder:** Svårigheter att skapa samsyn mellan skola och socialtjänst vilket försvårar samarbetet.
- **Organisatoriska utmaningar:** Rektorsbyten, förändrade prioriteringar och bristande långsiktighet i arbetet påverkar kontinuiteten.

Diskussion: PDCA som teoretiskt ramverk

För att fördjupa förståelsen av kartläggningens resultat används PDCA-hjulet, som är en modell för förbättringsarbete genom systematisk planering, genomförande, uppföljning och lärande (7). I rapporten används modellen för att belysa kommunernas arbete med samordnat skolsocialt stöd i de olika faserna och ge rekommendationer för vidareutveckling baserat på kartläggningens resultat.

Planera

I planeringsfasen är det viktigt att skapa mål för arbetet med det samordnade skolsociala stödet. Resultat från kartläggningen visar att kommunerna oftast har tydliga mål med det samordnade skolsociala stödet, såsom att öka elevers närvaro, förbättra tryggheten och stärka samarbetet mellan skola och socialtjänst. Flera kommuner rapporterar dock att det är svårt att skapa samsyn mellan skola och socialtjänst kring målen, särskilt när det gäller att definiera roller och ansvar.

Enligt Socialstyrelsen (4) är samverkan mellan olika aktörer avgörande för att möta barns och ungas behov av insatser. Detta kräver tydliga roller och ansvar, men också en gemensam förståelse för de problem som ska lösas. Tidigare forskning gällande samordnat skolsocialt stöd visar att tydliga strukturer och gemensamma mål är avgörande för att skapa effektiva samverkansformer, särskilt när flera aktörer från olika professioner samverkar (8). Vidare beskrivs att det är nödvändigt att skolan ser sig själv som en del av det sociala arbetet och att detta perspektiv genomsyrar arbetet för att skapa hållbara lösningar (1). Arbetet med samordnat skolsocialt stöd beskrivs även handla om att navigera mellan olika organisatoriska och kulturella gränser. Dessa gränser kan utgöra hinder för samverkan, men de kan också vara en resurs om de hanteras på rätt sätt. Detta innebär att både strukturella och kulturella faktorer behöver beaktas för att skapa långsiktig och hållbar samverkan (9).

Rekommendationer för planeringsfasen:

- Utveckla gemensamma riktlinjer som tydliggör mål, roller och ansvar för både skola och socialtjänst, och skapa en samsyn kring dessa.
- Planera in regelbundna möten och gemensamma utbildningar för att skapa en samsyn mellan skola och socialtjänst.

Genomföra

Genomförandefasen är den mest varierade fasen mellan kommunerna, i fråga om arbetssätt. Många kommuner använder individuella samtal, hembesök och deltagande i utvecklingssamtal som centrala metoder. Tidigare forskning visar att dessa metoder är evidensbaserade och särskilt effektiva när de kombineras med en helhetsbild av elevens situation. Individuella samtal möjliggör ett individcentrerat stöd, medan hembesök stärker samverkan med familjen i dess hemmiljö. Utvecklingssamtal bidrar till att skapa samsyn mellan elev, vårdnadshavare och skola, vilket är avgörande för långsiktig framgång (2,10).

Resultatet visar att en återkommande utmaning är att det ofta saknas långsiktiga strategier för det samordnade skolsociala stödet. Arbetet bedrivs ofta projektbaserat, vilket innebär att insatserna är tidsbegränsade och genomförs ”vid sidan av” den ordinarie verksamheten. Projektlösningar kan vara effektiva för att initiera förändringar, men utan långsiktiga strategier riskerar de att inte bli hållbara. Detta skapar även en sårbarhet när projektmedel tar slut. Tidigare forskning visar att projektbaserade insatser, om de inte integreras i den ordinarie verksamheten, tenderar att förlora sin effekt över tid. Även vikten av att projekt, redan från början, planeras med sikte på en smidig övergång till reguljär verksamhet, för att säkerställa kontinuitet och hållbarhet (10,11)

Rekommendationer för genomförandefasen:

- Använd evidensbaserade metoder för att säkerställa att insatserna är effektiva och väl anpassade till målgruppen.
- Integrera projektbaserade lösningar i den ordinarie verksamheten för att säkerställa långsiktighet.

Utvärdera

Resultatet från kartläggningen visar att de flesta kommuner i dagsläget saknar systematiska metoder för att mäta och analysera resultaten av sina insatser. De kommuner som genomför uppföljning fokuserar främst på att mäta skolnärvaro, medan andra indikatorer, såsom måluppfyllelse, elevers psykiska hälsa och vårdnadshavares upplevelser, mer sällan inkluderas. Tidigare forskning visar att indikatorer som skolnärvaro, måluppfyllelse och psykisk hälsa är avgörande för att bedöma insatsernas effektivitet och långsiktiga effekter. Exempelvis lyfts behovet av att utveckla mätbara mål och breda indikatorer som täcker olika aspekter av elevens välbefinnande och utveckling (10–13).

Utan systematisk uppföljning blir det svårt att avgöra vilka insatser som är mest effektiva och hur det samordnade skolsociala stödet kan förbättras. Bristen på uppföljning gör det även svårt att identifiera vilka insatser som bör skalas upp eller anpassas. Avsaknad av uppföljning inte bara försvårar intern förbättring utan även riskerar att underminera förtroendet hos beslutsfattare och finansiärer, vilket kan hota fortsatt finansiering (13).

Rekommendationer för utvärderingsfasen:

- Skapa systematiska system för kontinuerlig uppföljning och utvärdering av insatser.
- Skapa indikatorer som täcker flera dimensioner av det samordnade skolsociala stödet, t.ex. skolnärvaro, måluppfyllelse och elevers psykiska hälsa.
- Genomför regelbundna analysmöten för att diskutera resultat och identifiera förbättringsområden.
- Involvera elever och vårdnadshavare i utvärderingen för att få en mer heltäckande bild av insatsernas effekter.

Lärande

I den sista fasen i PDCA-hjulet anpassas och förbättras arbetet baserat på de resultat och insikter som framkommit i utvärderingsfasen. Kartläggningen visar att många kommuner har svårt att nå denna fas, främst på grund av brist på systematiskt lärande och långsiktig struktur i samverkansarbetet. Detta innebär att insikter från tidigare arbete inte alltid omvandlas till hållbara förbättringar, där PDCA-hjulet ett användbart ramverk för att strukturera lärandet och säkerställa att förbättringar dokumenteras och återförs till verksamheten (10).

Tidigare forskning lyfter att lärandefasen är avgörande för att skapa långsiktiga lösningar och utveckla arbetssätt som ger bestående resultat (13). Dokumentation av framgångsrika metoder och deras spridning inom och mellan organisationer är centralt för att säkerställa att kunskap och erfarenheter inte går förlorade. Tillsammans med detta är det viktigt att etablera plattformar för kunskapsutbyte, såsom nätverksträffar och fortbildning, för att minska fragmentering och stärka samsyn mellan olika aktörer (11,12).

För att effektivt implementera lärandefasen krävs det att kommuner avsätter resurser för kontinuerlig utveckling och skapar forum där erfarenheter delas och analyseras. Utan denna typ av systematik riskerar organisationer att fastna i cykler av kortsiktiga insatser utan att uppnå långsiktig förbättring (10,13–15).

Rekommendationer för lärandefasen:

- Utveckla det samordnade skolsociala stödet utifrån resultat och insikter från utvärdering.
- Säkerställ att framgångsrika metoder och arbetssätt dokumenteras och sprids inom organisationen.
- Skapa plattformar för kunskapsutbyte mellan kommuner för att dela erfarenheter och goda exempel.

Slutsatser

Kartläggningen av samordnat skolsocialt stöd i Gävleborgs län visar att arbetet skiljer sig åt mellan kommunerna men gemensamt är att arbetet präglas av både framgångar och utmaningar. Den huvudsakliga slutsatsen är att samordnat skolsocialt stöd möjliggör positiva förändringar för elever i behov av stöd, men att arbetet för att uppnå detta kräver långsiktig planering, samordning och tillräckliga resurser. Genom att använda PDCA-hjulet som ett ramverk kan kommunerna skapa en mer systematisk och hållbar struktur för sitt arbete. Detta kräver att man prioriterar varje del av cykeln: planering, genomförande, utvärdering och kontinuerlig anpassning av arbetssättet.

Referenser

1. Backlund Å, Högdin S, Spånberger Weitz Y. Skolsocialt arbete: skolan som plats för och del i det sociala arbetet. Andra upplagan. Malmö: Gleerups; 2024. 270 p.
2. Gren Landell M. När barn och unga är borta från skolan: socialt arbete med skolfrånvaro och studieavbrott. Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur; 2023. 218 p.
3. Regeringskansliet R och. Regeringskansliet. Regeringen och Regeringskansliet; 2017 [cited 2023 Mar 6]. Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera. Available from: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/01/sou-201694/>
4. Samverka för barns bästa: en vägledning om barns behov av insatser från flera aktörer. Stockholm: Socialstyrelsen; 2013. 103 p.
5. Gren Landell M, Jacobsson A, Hermansson K. Samverkan och samordnat stöd vid närvaroproblem i förskola och skola : sammanfattning av forskning och en praktisk vägledning. Stockholm: Ifous ; 2021.
6. TSI-boken – Stöd i arbetet med tidiga och samordnade insatser för barn och unga.
7. Bergman B. Kvalitet från behov till användning. Sjätte upplagan. Lund: Studentlitteratur; 2020. 711 p.
8. Axelsson R, Bihari-Axelsson S. Om samverkan: för utveckling av hälsa och välfärd. Lund: Studentlitteratur; 2013. 369 p.
9. Danermark B, Kullberg C. Samverkan : välfärdsstatens nya arbetsform. Lund: Studentlitteratur; 1999.
10. Englund U. Samverkansprojekt, och sen då?
11. Löfström M. Chefers strategier för att implementera samverkan. Göteborg; 2016.
12. Löfström M. SAMVERKAN OCH GRÄNSER.
13. Danermark B, Germundsson P. Nya vägar till arbetsmarknaden : kvalitetssäkring av samverkan. [Sundsvall] : [Socialtjänsten, Sundsvalls kommun] ; 2007.
14. Blomqvist C. Samarbete med förhinder [Elektronisk resurs] om samarbete mellan BUP, socialtjänst, skola och familj [Internet]. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet; 2012 [cited 2023 Jan 24]. Available from: <http://hdl.handle.net/2077/29248>
15. Blomqvist C. - om samarbete mellan BUP, socialtjänst, skola och familj.